

Голові спеціалізованої вченої ради
ДФ 20 051.134
Прикарпатського національного
університету імені Василя Стефаника
доктору політичних наук, професору
Дерев'янку Сергію Мироновичу
76018, вул. Шевченка, 57,
м. Івано-Франківськ)

РЕЦЕНЗІЯ

доктора історичних наук, професора кафедри політичних наук
Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника
Марчука Василя Васильовича
на дисертацію Івасюка Івана Івановича
**«Регіональна політика територіальних громад гірських населених пунктів
Карпатського регіону»**,
подану на здобуття ступеня доктора філософії в галузі знань 05 Соціальні та
поведінкові науки за спеціальністю 052 Політологія

Актуальність дисертаційного дослідження. У сучасних умовах російсько-українського протистояння і євроінтеграційних прагнень України регіональна політика набуває значення не лише як інструмент вирівнювання територіального розвитку, але й як сфера політичного і безпекового конструювання простору – з урахуванням історичних, культурних, соціальних та екологічних чинників. Гірські населені пункти Карпатського регіону виступають не просто географічно віддаленими адміністративними одиницями, а політично чутливими територіями, де переплітаються інтереси держави, громад та транснаціональних акторів. У цьому контексті виникає потреба в нових наукових підходах до вивчення регіональної політики як процесу, що формує не тільки економічну, а й політичну суб'єктність громад.

Особливістю гірських громад є наявність багаторівневої асиметрії – адміністративної, економічної та комунікаційної. Це зумовлює потребу у формуванні нових підходів до регіонального політичного аналізу, що базуються на принципах поліцентричного управління, горизонтальної підзвітності та участі громадян. В академічній політології досі бракує комплексних досліджень, які б у системний спосіб поєднували аналіз локальних політичних практик, моделей

врядування та впливу вертикалі влади на формування публічної політики у складних територіальних умовах.

У цьому контексті постає потреба не лише в емпіричному описі стану справ, а у виробленні концептуальних засад для переосмислення регіональної політики як політичного процесу, що має забезпечити стійкість, інклюзивність та легітимність рішень.

Таким чином, дисертаційна робота Івасюка Івана Івановича, спрямована на політологічне і міждисциплінарне осмислення регіонального управління як складного соціально-політичного феномену, є актуальним в науковому плані, адже дозволяє не тільки краще зрозуміти природу регіональної політики у специфічних просторових умовах, але й сформулювати науково обґрунтовані висновки для формування ефективної та демократично легітимної політики розвитку громад України.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами

Дисертація є складовою частиною науково-дослідної теми «Євроінтеграційний вибір України: історія, політика, перспективи» (номер державної реєстрації 0109U001413), яка охоплює міждисциплінарний аналіз трансформаційних процесів у політичному просторі України в контексті європейської інтеграції. У межах цієї тематики дослідження Івасюка Івана Івановича спрямоване на вивчення специфіки формування та реалізації регіональної політики у гірських територіальних громадах як одного з ключових чинників збалансованого розвитку та політичної інклюзії в умовах децентралізованого врядування.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, їх новизна.

Наукові положення, сформульовані у дисертаційному дослідженні Івасюка Івана Івановича, характеризуються високим рівнем теоретичної цілісності. Їх достовірність забезпечується системним використанням міждисциплінарної методології, адаптованої до аналізу політичних процесів у специфічному середовищі гірських територіальних громад та опрацюванням великої кількості

джерел, що дозволило вирішити поставлені завдання та досягти мети дослідження.

Наукове дослідження відзначається методологічною послідовністю, використанням системного підходу до аналізу досліджуваних явищ, а також дотриманням вимог академічного стилю викладу. Застосування низки загальнонаукових (аналіз, синтез, індукція, дедукція) та спеціалізованих (інституційного, компаративного, структурно-функціонального, контент-аналізу, кейс-стаді) методів забезпечило належний рівень наукової аргументації, що уможливило отримання теоретично виважених і практично значущих результатів.

Досягнуті узагальнення й висновки свідчать про доцільність обраної методологічної стратегії, адекватність дослідницьких процедур поставленим цілям і завданням дисертації, а також про наукову обґрунтованість сформульованих положень.

Загальний обсяг дисертаційного дослідження становить 233 сторінки. Структура роботи є виваженою та відповідає змісту поставлених цілей і завдань. Усі розділи та підрозділи наповнені змістовним аналізом, що у своїй сукупності дозволив комплексно охопити дослідницьке поле обраної теми, розкрити її теоретичні, методологічні та прикладні аспекти.

Сформульовані у дисертаційному дослідженні наукові положення характеризуються концептуальною цілісністю, належним рівнем обґрунтованості та практичною орієнтованістю.

Ознайомлення з текстом дисертаційної роботи І. І. Івасюка дає підстави стверджувати, що її зміст повністю відповідає сформульованій меті дослідження, а поставлені завдання реалізовано у повному обсязі.

Висвітлені у роботі результати засвідчують самостійність наукового пошуку. Дисертантом продемонстровано високий рівень наукової аргументації, методологічної послідовності та самостійності у проведенні дослідження. У сукупності це дозволяє розглядати дисертацію як завершене дослідження, що повністю відповідає вимогам, встановленим до наукових праць на здобуття ступеня доктора філософії.

Достовірність та наукова новизна одержаних результатів, що виносяться на захист визначається тим, що вперше у вітчизняній політичній науці здійснено комплексне дослідження регіональної політики територіальних громад гірських населених пунктів Карпатського регіону.

Позитивно сприймається запропоновані вперше у дисертаційній роботі особливості формування територіальних громад у гірських населених пунктах Закарпатської, Івано-Франківської, Львівської та Чернівецької областей, зважаючи на соціально-економічні та географічні умови регіону (п. 2 наукової новизни).

Заслугує на підтримку запропонована класифікація основних механізмів залучення громадян до прийняття управлінських рішень на місцевому рівні через громадські слухання, консультації та інструменти електронної демократії регіону (п. 4 наукової новизни).

Автором уточнено: функції місцевих рад і адміністрацій в умовах децентралізації та їхній вплив на забезпечення соціально-економічного розвитку територіальних громад; роль аграрного сектора й туризму в економіці гірських територіальних громад, визначено ключові обмеження та шляхи їхнього подолання; механізми ТКС територіальних громад Карпатського регіону та їхній вплив на розвиток прикордонних територій; взаємозв'язок між місцевими органами влади, громадськими організаціями та міжнародними партнерами в процесі реалізації стратегій сталого розвитку; значення молодіжної політики у формуванні демократичних інститутів територіальних громад.

Серед положень, які набули подальшого розвитку, є всі підстави підтримати положення про вплив європейської інтеграції на функціонування місцевих громад та потребу і можливості застосування європейського досвіду в реформуванні місцевого самоврядування в Україні

Наукову цінність становлять також інші положення, що входять до наукової новизни дисертаційного дослідження.

Практичне значення одержаних результатів дисертаційного дослідження І. І. Івасюка полягає у можливості їх застосування в діяльності фахівців, що займаються питаннями формування та вдосконалення національної

моделі функціонування територіальних громад, зокрема в умовах просторової та адміністративної специфіки гірських регіонів. Сформульовані у роботі положення, висновки та аналітичні узагальнення можуть бути використані при реалізації міжнародних проєктів у сфері місцевого розвитку, запровадженні кращих практик європейського врядування, а також у процесі залучення інституційної та фінансової підтримки донорських структур для підвищення ефективності суспільно-політичної взаємодії в громадах.

Отримані результати мають прикладну цінність у сфері освітньої діяльності та можуть бути використані під час розроблення навчальних програм і курсів для спеціальностей «Політологія», «Міжнародні відносини», «Публічне управління та адміністрування». Зокрема, вони можуть бути інтегровані у зміст таких навчальних дисциплін, як «Політичні інститути та процеси», «Публічна політика», «Публічне адміністрування», «Державне управління та місцеве самоврядування», «Політичний менеджмент», «Державна політика». Крім того, положення дисертації становлять методичну базу для підготовки підручників, навчальних посібників та інших освітніх матеріалів.

Характеристика основних положень роботи. Дисертаційна робота є логічною за своєю структурою та відповідає вимогам щодо обсягу, який зумовлений метою й завданнями дослідження.

У вступі дисертаційної роботи обґрунтовано актуальність обраної теми в контексті сучасних трансформацій публічної влади та регіонального розвитку, чітко визначено об'єкт і предмет дослідження, сформульовано мету й завдання, окреслено наукову новизну й практичну значущість одержаних результатів, а також зазначено особистий внесок автора і ступінь апробації результатів дослідження в науковому середовищі.

Перший розділ «Теоретико-методологічні засади дослідження» присвячено теоретико-методологічному аналізу ключових понять, зокрема категорії «територіальна громада», що розглядається крізь призму її еволюції та трансформаційних змін в умовах децентралізації та адміністративно-територіальної реформи. У розділі з'ясовано політичну роль територіальних громад у сучасній системі врядування, їх функціональні повноваження та вплив

на реалізацію місцевого самоврядування. В центрі аналізу - основні теоретичні підходи до вивчення процесів децентралізації, участі громадян у прийнятті політичних рішень, а також інституціональні та структурні особливості формування громад у специфічних регіональних умовах. Особливу увагу приділено міждисциплінарному підходу, який дозволяє інтегрувати політичні, соціальні й економічні аспекти у вивчення функціонування територіальних громад. Наголошено на необхідності системного аналізу як основи для формування ефективної регіональної політики та забезпечення сталого розвитку на локальному рівні.

У другому розділі «Інституційне оформлення та функціонування громад» дисертаційної роботи здійснено системний аналіз процесів формування та інституційного становлення територіальних громад у гірських районах Закарпатської, Івано-Франківської, Львівської та Чернівецької областей. Розглянуто основні етапи створення громад, особливості їхнього адміністративного устрою, а також механізми функціонування в умовах децентралізаційної реформи. Окрему увагу приділено партійному представництву в органах місцевої влади, що впливає на формування політичної культури на локальному рівні. Визначено роль молодіжних рад як інструменту інституціоналізації молодіжної участі в місцевому управлінні, проаналізовано їх функціональну ефективність, зокрема у сфері ініціювання проєктів, формування рекомендацій для органів влади та впровадження механізмів громадського контролю. Оцінено рівень соціальної взаємодії в громадах, підкреслено значення громадських обговорень як інструменту забезпечення прозорості та інклюзивності управлінських рішень. Виокремлено проблематику ефективної взаємодії між молоддю, органами влади та жителями громад як чинник політичної мобілізації. У межах порівняльного аналізу соціально-економічного розвитку вивчено економічну спроможність гірських громад, зокрема у сферах аграрного виробництва та туризму. Констатовано, що попри значний потенціал, реалізація економічних ініціатив ускладнюється низкою обмежень - природно-кліматичними умовами, логістичною ізоляваністю та слабкою інфраструктурою. Зазначено, що аграрний сектор залишається важливим

джерелом зайнятості, водночас туризм потребує додаткових зусиль щодо інституційної підтримки та маркетингу. Автором розкрито особливості політики громад у сферах освіти та культури. Акцентовано на проблемах доступності освітніх послуг, кадрового забезпечення та транспортної віддаленості. У культурному вимірі проаналізовано зусилля громад зі збереження культурної спадщини, підтримки традицій та організації культурних ініціатив як чинника соціального згуртування і туристичної привабливості.

У третьому розділі дисертації «Територіальні громади в умовах європейської інтеграції: виклики та можливості» зосереджено увагу на транскордонному співробітництві територіальних громад гірських населених пунктів Карпатського регіону як важливому чиннику сталого розвитку прикордонних територій в умовах глобалізації та європейської інтеграції. Автор досліджує інституційно-правові механізми транскордонної співпраці між Україною та сусідніми державами, зокрема участь місцевих органів влади у реалізації спільних проєктів у галузях туризму, охорони довкілля, інфраструктурного розвитку та міжкультурного діалогу.

У висновках підкреслено, що забезпечення сталого розвитку територіальних громад гірських регіонів потребує врахування їх просторових, економічних та культурних особливостей при формуванні державної та регіональної політики. Доведено необхідність зміцнення інституційної спроможності громад, посилення транскордонного співробітництва та впровадження інтегрованих стратегій розвитку як відповіді на виклики євроінтеграції та наслідки повномасштабної військової агресії РФ проти України.

Повнота викладу положень дисертації в наукових публікаціях, зарахованих за темою дисертації. Детальне ознайомлення з текстом дисертаційного дослідження І. І. Івасюка та опублікованими працями за темою дисертації надає можливість зробити висновок, що основні результати дисертаційного дослідження викладено у 14 наукових публікаціях, з яких: 5 наукових статей у виданнях, що входять до переліку наукових фахових видань України з політичних наук, 5 тез доповідей на науково-практичних конференціях та 4 статті - у виданнях, що додатково висвітлює наукові здобутки.

Відсутність порушення академічної доброчесності. Дисертація є самостійним завершеним науковим дослідженням, аналіз змісту дисертації та супровідних публікацій не виявив ознак академічного плагіату чи фальсифікації результатів дослідження.

Дискусійні положення та зауваження до змісту дисертації. Позитивно оцінюючи в цілому дисертаційне дослідження Івана Івановича Івасюка на тему «Регіональна політика територіальних громад гірських населених пунктів Карпатського регіону», варто висловити певні положення, які потребують додаткової аргументації під час публічного захисту:

1. Доцільно було б зосередити увагу на розробці адаптивних моделей розвитку територіальних громад, які враховують унікальні виклики воєнного часу та потенційні зміни у соціально-економічних умовах. Гірські населені пункти Карпатського регіону є особливо вразливими через обмежені ресурси, складну інфраструктуру та залежність від зовнішніх факторів. В умовах воєнного конфлікту ці виклики загострюються, що вимагає розробки гнучких моделей, здатних швидко реагувати на зміни та підтримувати стабільність громад. Врахування таких моделей у наукових дослідженнях сприятиме формуванню більш ефективної регіональної політики, адаптованої до сучасних реалій, та дозволить більш комплексно оцінити можливості і загрози для сталого розвитку гірських територій.

2. У дисертації необхідно поглибити вивчення механізмів транскордонного співробітництва, особливо з огляду на специфіку гірських територій Карпатського регіону. Геополітичні, культурні та соціально-економічні особливості цих територій створюють унікальні умови для взаємодії з прикордонними країнами, що потребує більш детального аналізу. Рекомендується включити кейс-аналіз успішних практик транскордонної співпраці, які можуть слугувати моделями для подальшого масштабування. Це сприятиме не лише теоретичному збагаченню дослідження, але й практичній значущості роботи для формування ефективної регіональної політики.

3. Автором детально прописано процес розробки стратегій, зокрема, на прикладі Ворохтянської ТГ (с.147-148), Старобогородчанської, Рожнятівської,

Яблунівської ТГ (с.149), Матеївецької ТГ (с.150), Перегінської ТГ (с.152), проте потребує додаткової деталізації прикладний аспект реалізації стратегій сталого розвитку на рівні окремих громад Карпатського регіону, зокрема з урахуванням новітніх викликів, пов'язаних з воєнним станом та післявоєнним відновленням.

4. Доцільно розширити аналіз впливу зовнішніх політичних і економічних чинників на інституційну спроможність територіальних громад гірських населених пунктів Карпатського регіону. Зокрема, у сучасних умовах війни та зростаючих безпекових викликів варто детальніше дослідити, яким чином ці фактори впливають на роботу місцевих органів самоврядування, їхню здатність до прийняття рішень, мобілізації ресурсів і ефективної реалізації регіональної політики. Такий аналіз дозволив би глибше зрозуміти виклики, з якими стикаються гірські громади, а також окреслити перспективи підвищення їхньої інституційної спроможності в кризових умовах.

Загальний висновок про відповідність дисертації встановленим вимогам. Дисертаційна робота І.І. Івасюка на тему «Регіональна політика територіальних громад гірських населених пунктів Карпатського регіону» є самостійною завершеною науковою працею. Структура й зміст тексту відповідають вимогам до логічної послідовності викладу наукового матеріалу. Сформульовані дисертантом висновки вирізняються належною теоретичною аргументованістю та методологічною виваженістю.

Дисертаційна робота Івана Івасюка виконана відповідно до встановлених академічних стандартів і процедур захисту здобувачів наукового ступеня доктора філософії у галузі соціальних і поведінкових наук. За результатами аналізу змісту, структури та оформлення дисертації, порушень принципів академічної доброчесності не виявлено. З урахуванням теоретичної новизни, рівня наукової аргументації, методологічної обґрунтованості дослідження та відповідності вимогам Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 року № 44 (зі змінами), вимогам до оформлення дисертацій, затвердженим наказом Міністерства освіти і науки

України від 12 січня 2017 р. № 40 (із змінами, внесеними згідно з наказом Міністерства освіти і науки України від 31.05.2019 р. № 759), дисертант, за умови успішного захисту, заслуговує на присудження наукового ступеня доктора філософії з галузі знань 05 Соціальні та поведінкові науки зі спеціальності 052 Політологія.

Рецензент:

доктор історичних наук, професор,
професор кафедри політичних наук
Прикарпатського національного університету
імені Василя Стефаника

Василь МАРЧУК